

Силабус курсу
«КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРАКТИКУМ З ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА»
2025/2026 навчального року

Назва курсу	«Конституційний практикум з верховенства права»
Адреса викладання курсу	Львів, вул. Січових стрільців 14
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Юридичний, Конституційного права
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	галузь знань 08 «Право» спеціальність 081 «Право»
Викладачі курсу	Рабінович Сергій Петрович, д. ю. н., проф., професор кафедри конституційного права
Контактна інформація викладачів	serhiy.rabinovych@lnu.edu.ua тел. (032) 239-41-61 Сторінка викладача: http://law.lnu.edu.ua/employee/rabinovych-serhij-petrovych Місцезнаходження: Львів, вул. Січових стрільців 14, каб. 507 (кафедра конституційного права)
Консультації по курсу відбуваються	Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі он-лайн консультації через Skype, ZOOM, Viber або подібні ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача serhiy.rabinovych@lnu.edu.ua
Сторінка курсу	
Інформація про курс	<i>Предметом</i> вивчення курсу є практика Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції із застосування принципу верховенства права, міжнародні стандарти верховенства права.

	<p>У курсі представлено ефективні методики застосування принципів верховенства права для захисту конституційних прав осіб і вирішення судових спорів.</p> <p>Слухачі навчатимуться професійно застосовувати принцип верховенства права у юридичній практиці; оволодіють алгоритмами оцінки відповідності рішень, дій та бездіяльності органів публічної влади стандартам верховенства права.</p> <p>Вони, зокрема, дізнаються:</p> <p>які правові наслідки має суперечність рішення органу конституційної юрисдикції міжнародним зобов'язанням держави?</p> <p>чи є питання, в яких розсуд Верховної Ради України юридично необмежений? чи завжди невизначеність у праві суперечить верховенству права</p> <p>яким чином судді зважити інтереси особи з інтересами суспільства і держави?</p> <p>а також багато іншого 😊 .</p>
<p>Коротка анотація курсу</p>	<p>Дисципліна «Конституційний практикум з верховенства права» є вибірковою навчальною дисципліною. Розрахована на студентів юридичного факультету першого (бакалаврського) рівня освіти. Викладається в 7 семестрі в обсязі 3 кредити (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).</p>
<p>Мета та цілі курсу</p>	<p>Метою вивчення вибіркової дисципліни «Конституційний практикум з верховенства права» є ознайомити студентів із змістом принципу верховенства права, алгоритмами і методикою його застосування, сформувати здатність ефективно застосовувати принцип верховенства права у захисті конституційних прав осіб.</p>
<p>Література для вивчення дисципліни</p>	<p>Основна література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рабінович С. Як застосувати статтю 8 Конституції України? Алгоритми, схеми, судова практика: практикум. Львів, 2021. 2. Рабінович С. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів місцевого самоврядування: конспект лекцій. Львів: Малий видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015, с. 3. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня : практика України / В. Венгер та ін. ; заг. ред.: М. Козюбра. К.: 2020, 143 с.

4. Верховенство права: Доповідь, схвалена Венеційською Комісією 25–26 березня 2011 року. =
European Commission for Democracy Through law (Venice Commission)
Report on the rule of law (Venice, 25-26 March 2011)

URL:

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)

5. Мірило правовладдя: коментар, глосарій = European Commission for Democracy Through law (Venice Commission) Rule of law Checklist (Venice, 11-12 March 2016) К., 2017. URL:
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr)

Додаткова література:

1. Аллан Т.Р.С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. К., 2008.
2. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015, № 6, С. 48-57.
3. Гаудер П. Верховенство права в реальному світі. Харків, 2018, с.33-62.
4. Луців О.М. Верховенство права : сучасні інтерпретації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Автореф. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014, 16 с.
5. Різник С. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. К., 2021.
6. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія. К., 2007
7. Ten, C. I (2017), "Constitutionalism and the Rule of Law", *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, John Wiley & Sons, Ltd, pp. 493–502
8. Rule of Law and Constitution Building. The Role of Regional Organizations. International IDEA, 2014. URL:
<https://www.idea.int/sites/default/files/publications/rule-of-law-and-constitution-building.pdf>
9. Rule of Law. A Guide for Politicians. The Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law and the Hague Institute for the Internationalisation of Law, 2012. URL: <https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2018/09/Rule-of-Law-%E2%80%93-A-guide-for-politicians-English.pdf>

Інтернет-джерела:

	<p>Верховна Рада України: http://www.rada.gov.ua</p> <p>Конституційний Суд України: http://www.ccu.gov.ua/uk/index</p> <p>Верховний Суд: http://www.supreme.court.gov.ua</p> <p>Прецедентне право Європейського суду з прав людини (HUDOC database): http://hudoc.echr.coe.int</p> <p>Rule of Law: https://www.coe.int/en/web/portal/rule-of-law</p> <p>Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) https://www.venice.coe.int/webforms/events/</p>
Тривалість курсу	90 год.
Обсяг курсу	32 години аудиторних занять. З них 16 годин лекцій, 16 годин практичних занять та 58 годин самостійної роботи
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу студент буде :</p> <p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміст принципу верховенства права та його основних практично значущих елементів (принципів): законності, правової визначеності, пропорційності, рівності (недискримінації) <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати принципи верховенства права; - самостійно готувати проекти процесуальних документів; - дискутувати з питань балансування конституційних цінностей, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв’язання; - аналізувати взаємодію міжнародних і національних стандартів верховенства права в Україні.
Ключові слова	Верховенство права, законність, правова визначеність, пропорційність, заборона свавілля
Формат курсу	Очний /заочний
	Проведення лекцій, дискусій, практичних робіт та консультації для кращого розуміння тем
Теми	Див. додаток «Схема курсу»

Підсумковий контроль, форма	Залік у кінці семестру Письмова форма здачі модуля (індивідуальне завдання: аналіз кейсу)
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з конституційного права
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентації, лекції, дискусії
Необхідне обладнання	Вивчення курсу передбачає використання загальнонавчаних комп'ютерних програм і операційних систем.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Письмові роботи: Очікується, що студенти виконають декілька видів письмових робіт (есе, вирішення кейсу). Відвідування занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися строків, визначених для виконання письмових робіт, передбачених курсом. Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали, набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового тестування. При цьому враховуються присутність на практичних заняттях та активність студента під час занять.</p> <p>Порушення академічної доброчесності не толерується.</p>
Питання до заліку	Окремих питань до заліку не передбачено, залік виставляється автоматично.
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

Тиж. / дата / год.-	Тема, план, короткі тези	Форма діяльності (заняття)* *лекція, самостійна, дискусія, групова робота)	Література.*** Ресурси в інтернеті	Завдання, год	Термін виконання
	Змістовий модуль 1. Конституційно-правові стандарти верховенства права в Україні				
1й тиж/ 4 год.	<p>Тема 1. Верховенство права і конституційна справедливість</p> <p><i>Заняття 1.</i></p> <p>1.Які основні тлумачення має принцип верховенства права у сучасній конституційній доктрині?</p> <p>2. Що означає принцип верховенства права в практиці КСУ?</p> <p>3.Які елементи («вимоги») включає в себе принцип верховенства права в рішеннях КСУ?</p> <p>4. Яким чином на практиці здійснюється узгодження конституційних та міжнародних стандартів верховенства права?</p>	<p>Заняття 1</p> <p>Лекція, дискусія</p> <p>Заняття 2</p>	<p>Література</p> <p>1. Олена Бориславська. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. <i>Вісник Конституційного Суду України</i>. 2015, № 6, С. 48-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2015_6_14</p> <p>2.Станіслав Погребняк. Справедливість як принцип права: основні аспекти. <i>Філософія права і загальна теорія права</i>, 2015, № 1-2, с. 257-268. URL:http://phtl.nlu.edu.ua/article/view/182340/182239</p> <p>2.Петро Рабінович. Практика Страсбурзького суду як орієнтир діяльності конституційних судів з імплементації європейських стандартів</p>	2 год.	

<p>Заняття 2. Як визначити національний стандарт конституційної справедливості?</p> <p>1. Що означає принцип верховенства права в практиці КСУ?</p> <p>2. Який зміст має принцип справедливості як конституційна вимога?</p> <p>3. Які принципи (вимоги) включає в себе принцип верховенства права в рішеннях КСУ?</p> <p>2. Які принципи (вимоги) включає в себе принцип верховенства права в рішеннях ЄСПЛ?</p> <p>2. Які принципи (вимоги) включає в себе принцип верховенства права в актах Венеційської комісії?</p> <p>3. Яким чином здійснюється узгодження стандартів верховенства права в практиці КСУ та ЄСПЛ?</p>	<p>Дискусія, Групова робота</p>	<p>прав людини. <i>Вісник Конституційного Суду України</i>. 2005. № 6. С. 34-40.</p> <p>3. Сергій Рабінович. Деякі проблеми посилення на верховенство права в конституційно-правовій аргументації. <i>Право України</i>. 2016, № 8, 150-159 URL: http://www.akademia.edu</p> <p>5. Czaba Varga. <i>Transition to Rule of Law. On the Democratic Transformation in Hungary</i>. Budapest: Loránd Eötvös University, 1995.</p> <p>Ресурси в інтернеті:</p> <p>1. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп / 2004 від 2 листопада 2004 року (справа про призначення судом більш м'якого покарання) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text</p> <p>2. Верховенство права: Доповідь, схвалена Венеційською Комісією 25–26 березня 2011 року. = European Commission for Democracy Through law (Venice Commission) Report on the rule of law (Venice, 25-26 March 2011) URL: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr</p> <p>3. Мірило правовладдя: коментар, глосарій = European Commission for Democracy Through law (Venice Commission) Rule of law Checklist (Venice, 11-12 March 2016) К., 2017. URL: http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\$FILE/Мірило_правовладдя.pdf.</p>		
---	---------------------------------	---	--	--

<p>2. Чим відрізняються вимоги правової визначеності до діяльності законодавчої, виконавчої і судової влади?</p> <p>3. Які правові наслідки має недотримання конституційних вимог меж розсуду органу публічної влади?</p> <p>Заняття 4. Правова визначеність і захист легітимних очікувань особи</p> <p>1. Який зміст має принцип захисту легітимних очікувань у практиці КСУ?</p> <p>2. Який зміст має принцип захисту легітимних очікувань у практиці ЄСПЛ?</p> <p>3. Чим відрізняються легітимні очікування від сподівань, які не захищаються правом?</p> <p>4. Як слід застосовувати конституційну вимогу захисту легітимних очікувань?</p> <p>Заняття 5. Заборона свавілля в конституційному праві</p> <p>1. Що таке свавілля?</p> <p>2. Що таке дискреційне повноваження органу публічної влади?</p> <p>3. Які існують способи закріплення дискреційних повноважень?</p>	<p>Заняття 4.</p> <p>Практичне заняття, дискусія</p> <p>Заняття 5</p> <p>Лекція, дискусія</p> <p>Заняття 6</p> <p>практичне</p>	<p>Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму ВСУ від 01.11.1996 № 9 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96</p> <p>Рішення КСУ від 09.07.1998 № 12-рп/98 (справа про тлумачення терміну "законодавство"). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text</p> <p>Case of The Sunday Times v The United Kingdom № 1. Application no. <u>6538/74</u>. 26 April 1979 (§§ 46-68)</p> <p>URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-57584"]}</p> <p>Література, ресурси в інтернеті:</p> <p>Рабінович С.П. Вимоги good administration у відносинах особи з органами публічної влади: питання судового контролю. <i>Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції</i>: Зб. наук. праць. Хмельницький, 2015. С.414-421.</p> <p>Сергій Рабінович. Конституційні принципи правової певності і захисту легітимних очікувань у діяльності публічної влади. <i>Вісник Львів. ун-ту. Сер. Юридична</i>. 60, 2014. С. 168–177. URL: http://law.lnu.edu.ua/uploads/media/visnik_60_fin.pdf</p> <p>Maxeiner, James R. (Fall 2008). <u>"Some realism about legal certainty in globalization of the rule of law"</u>. <i>Houston</i></p>	
--	---	---	--

<p>4. Які існують принципи здійснення дискреційних повноважень?</p> <p>Заняття 6. Заборона свавілля: як визначити межі розсуду публічної влади?</p> <p>1. Які межі встановлені для здійснення дискреційних повноважень?</p> <p>2. Як визначити, які повноваження органу публічної влади є дискреційними?</p> <p>3. Що таке зловживання правом? Які існують форми зловживання правом у конституційному праві?</p> <p>4. Які правові наслідки може мати зловживання правом?</p>	<p>заняття, групова робота</p>	<p><i>Journal of International law</i>, 31 Hous. J. Int'l L. 27 (2008)</p> <p>URL: https://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1409&context=all_fac</p> <p>Рішення КСУ від 22.09.2005 № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками)</p> <p>URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text</p> <p>Рішення КСУ від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009 (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування)</p> <p>URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text</p> <p>1. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 11 березня 1980 р. № (80) 2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами // Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. К. : Факт, 2003. С. 470–479.</p> <p>2. Резолюція (77) 31 Комітету Міністрів Ради Європи від від 28 вересня 1977 р. про захист особи стосовно актів адміністративних органів // Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. К. : Факт, 2003. С. 459–469.</p>		
--	--------------------------------	---	--	--

6 год.	<p>Тема 3.</p> <p>Застосування конституційних вимог верховенства права:</p> <p>пропорційність і рівність</p> <p>Заняття 1. Принцип пропорційності</p> <p>Заняття 2. Тест на пропорційність: як зважити інтереси, що конкурують?</p> <p>Заняття 3. Принцип рівності і обов'язок держави встановлювати правові розрізнення</p> <p>Заняття 4. Тест на недискримінацію:</p>	<p>Лекція, дискусія ,</p> <p>практичне заняття, дискусія ,</p> <p>Заняття 3</p> <p>Лекція, дискусія ,</p> <p>Заняття 4.</p> <p>практичне</p>	<p>1.Євтошук Ю.О. Принцип пропорційності як необхідна складова верховенства права. дисс. ... канд. юрид. наук. К., 2015. http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6097</p> <p>2.Прецедентне право Європейського суду з прав людини щодо захисту прав уразливих верств населення: навч. посіб. / О. О. Гайдулін, В. Ю. Худолей, І. М. Шаркова. Київ : МНТУ, 2019. 310 с.</p> <p>3. Питання заборони та протидії питання заборони та протидії дискримінації: методичні рекомендації для юристів / Упоряд. Христова Г., К., 2015.</p> <p>4. Рабінович С., Панкевич О. Принцип рівності прав людини в практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. Вісник Конст. Суду України. – 2015. – № 5. – С. 52-63.</p> <p>Rabinovych S., Pankevych O. Der Gleichheitssatz in der Ukraine // Osteuropa-Recht. – 2016.– Heft 4. – S. 438–456.</p>		

		заняття, дискусія ,			
	Змістовий модуль 2. Практика застосування принципу верховенства права в діяльності органів державної влади України				
4 год.	Тема 4. Застосування принципу верховенства права в діяльності Верховної Ради України 1. Які процедурні вимоги конституційності актів Верховної Ради України визначені в практиці КСУ? 2. Які змістові вимоги конституційності актів Верховної Ради України визначені в практиці КСУ? 3. Які питання віднесені до питань «політичної доцільності» в практиці КСУ? Яким чином концепція «політичної доцільності» впливає на межі розсуду Верховної Ради України?	Практичне заняття, групова робота			
6 год.	Тема 5. Принципи верховенства права і «належного управління» в практиці виконавчої влади Заняття 1 1. Конституційна компетенція органу публічної влади та її види.	Практичне заняття, групова робота	1. <i>Любченко П.М.</i> Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування / <i>П. М. Любченко.</i> – Харків : Модель всесвіту, 2001. – 224 с. 2. <i>Авер'янов В.</i> Принципи верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації. <i>Право України.</i> 2010. № 3. С. 72–79. 3. <i>Рабінович С.П.</i> Вимоги good administration у відносинах особи з		

	<p>2.Конституційність і законність актів Президента України і органів виконавчої влади</p> <p>3. Критерії правомірності рішень, дій та бездіяльності виконавчої влади</p> <p>Заняття 2</p> <p>1. Межі здійснення дискреційних повноважень Глави держави.</p> <p>2. Межі здійснення дискреційних повноважень виконавчої влади.</p> <p>3.Як визначити межі судового контролю за законністю адміністративних актів?</p>		<p>органами публічної влади: питання судового контролю. <i>Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції</i> : Зб. наук. праць. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2015. – С.414-421.</p>		
6 год.	<p>Тема 6. Застосування принципу верховенства права в судовій практиці України</p> <p>1.У чому полягають пряма дія і безпосереднє застосування норм конституції в судовій практиці?</p> <p>2.Який зміст має принцип правової визначеності і вимога res judicata в судовій практиці?</p> <p>3.Який практичний зміст має вимога незалежності суду?</p>	Практичне заняття, групова робота			